

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ภาคการเกษตรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประชากรโลก ทั้งการผลิตอาหารและการสร้างงาน แต่การทำเกษตรกรรมนั้น เกษตรกรต้องประสบปัญหาในการประกอบอาชีพมาโดยตลอด ได้แก่ ปัญหาทางด้านผลผลิตที่ล้นตลาดในบางช่วงฤดูกาล ราคาของผลผลิตที่ไม่แน่นอนและตกต่ำ ประกอบกับต้นทุนในการผลิตที่สูงขึ้น สภาพะรรณชาติที่ไม่เอื้ออำนวย เช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม รวมทั้งผลิตผลทางการเกษตรถูกศัตรูพืชทำลาย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้เกษตรกรพยายามหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มผลผลิตที่ได้ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาพืชผลเสียหายและขายไม่ได้ราคา จึงหันมาใช้ในการผสมสายพันธุ์พืชใหม่ ๆ การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้เครื่องจักรกลทดแทนแรงงานและการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช (นิรชรา การีสรรพ, 2536) เพื่อการแก้ปัญหาค้นเป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มของเกษตรกรทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการนิยมใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากผลของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชสามารถแสดงผลได้อย่างชัดเจนและรวดเร็ว ทำให้เกษตรกรสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในปริมาณมาก มีผลตอบแทนสูงคุ้มค่าต่อต้นทุน (สามารถ ใจเตี้ย, 2551) นอกจากนั้นเกษตรกรมีการปลูกพืชผลที่สร้างรายได้มากขึ้น ทำให้การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชโดยรวมเพิ่มสูงขึ้นตามมา เป้าหมายเพื่อเพิ่มผลผลิตที่แปรผันตรงกับรายได้ที่เกษตรกรจะได้รับ ประกอบกับราคาสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชค่าปลีกหน้าร้านที่มีแนวโน้มลดลงมาตั้งแต่ พ.ศ.2539 (รังสียา นารินทร์, 2547) แต่การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชได้ส่งผลเสียทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้รายจ่ายของเกษตรกรส่วนหนึ่งต้องเสียไปในการซื้อสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในการทำเกษตรกรรม การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชทำให้สมดุลในระบบนิเวศสูญเสีย ยิ่งไปกว่านั้นยังส่งผลต่อสุขภาพ ทั้งส่วนบุคคล ครอบครัว และชุมชน ซึ่งต้องหาทางแก้ไขโดยเร่งด่วน

ในปีพ.ศ.2515 องค์การอนามัยโลกได้ประเมินว่า มีผู้ป่วยได้รับพิษจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชทั่วโลกประมาณ 500,000 คน และมีอัตราการตายเท่ากับร้อยละ 1-10 ซึ่งในปีหนึ่งจะมีผู้เสียชีวิตจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชประมาณ 5,000 คน ต่อปี ร้อยละ 99 ของผู้ตาย เป็นผู้ที่อยู่ในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมีการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ จึงมีผู้ขนานนามการได้รับพิษอย่างเฉียบพลันจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชว่า “โรคใหม่ของโลกที่สาม” (New Third World's Disease) ต่อมาปีพ.ศ.2520 องค์การอนามัยโลกได้ประเมินจำนวนผู้เสียชีวิตจากสารเคมีป้องกัน

กำจัดศัตรูพืชทั่วโลก ประมาณ 20,640 คนต่อปี ส่วนในพ.ศ.2526 The Economic and Social Commission of Asia and the Pacific (ESCAP) ประเมินว่าผู้ที่ได้รับพิษจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชอาจสูงถึง 2 ล้านคนต่อปี และจำนวนผู้เสียชีวิตประมาณ 40,000 คนต่อปี และในปีพ.ศ.2529 องค์การสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Environment Program : UNEP) ได้รายงานสถิติผู้ได้รับพิษจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างเฉียบพลันโดยไม่ได้ตั้งใจถึง 1 ล้านคนต่อปี และมีจำนวนผู้เสียชีวิตประมาณร้อยละ 0.5 - 2 ของประชากรโลก จะเห็นได้ว่าจำนวนผู้เสียชีวิตจากการได้รับพิษจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญในระดับโลก

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ทำเกษตรกรรมเป็นหลัก พบว่าอัตราการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีสัดส่วนสูงกว่าสารเคมีอื่น ๆ ทุกชนิด รายงานการเกิดพิษที่พบในประเทศไทยจึงเกิดจากพิษของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมากที่สุด (แสง โฉม เกิดคล้าย, 2551) สำนักกระบวนวิทยากรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ได้จัดการได้รับพิษจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเป็นโรคหนึ่งที่ต้องรายงานในแบบรายงานโรคในระบบเฝ้าระวัง (รง. 506) ตั้งแต่ปีพ.ศ.2514 เป็นต้นมาและอยู่ในกลุ่มอันตรายจากการประกอบอาชีพมีสาเหตุจากการไม่เจตนาได้รับพิษ

จากสรุปรายงานในแบบรายงานโรคในระบบเฝ้าระวัง (รง. 506) พบว่าในปีพ.ศ.2549 มีรายงานผู้ป่วยจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชทั้งหมด 1,251 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 2 ต่อแสนประชากร ต่อมาในปีพ.ศ.2550 มีรายงานผู้ป่วยจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชทั้งหมด 1,452 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 2.31 ต่อแสนประชากร พ.ศ.2551 มีรายงานผู้ป่วยจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชทั้งหมด 1,705 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 2.70 ต่อแสนประชากร และพ.ศ.2552 มีรายงานผู้ป่วยจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ยังไม่สุทธิ 1,520 ราย คิดเป็นอัตราป่วย 2.41 ต่อแสนประชากร จะเห็นได้ว่ามีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในทุกปี โดยปีพ.ศ.2552 พบว่าภาคที่มีอัตราป่วยสูงสุดคือภาคเหนือ รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้คิดเป็นอัตรา 6.48, 1.95, 1.33 และ 0.61 ต่อแสนประชากรตามลำดับ สาเหตุที่พบผู้ป่วยในภาคดังกล่าวมากเป็นเพราะมีการปลูกพืชเศรษฐกิจที่ต้องใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชสูง เช่น ฝ้าย ยาสูบ ข้าว ผักและผลไม้ต่าง ๆ ช่วงเวลาที่พบผู้ป่วยมากที่สุดคือช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนกรกฎาคม (แสง โฉม เกิดคล้าย, 2552) ซึ่งเป็นช่วงปลายฤดูฝนเป็นฤดูก่อนการเก็บเกี่ยวผลผลิต ทำให้มีการเร่งใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เพื่อป้องกันการสูญเสียผลผลิตที่กำลังจะเก็บเกี่ยว (วีรศักดิ์ เกียรติผดุงกุล, 2553) สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ทำให้เกิดอาการและการเจ็บป่วยส่วนใหญ่เป็นสารเคมีในกลุ่มออร์กาโนฟอสฟอรัส (Organophosphorus) เช่น พาราไรออน มาลาไทออน เป็นต้น กลุ่มคาร์บาเมต

(Carbamate) เช่น แลนเนท เป็นต้น และกลุ่มพาราควอต (Paraquat) เช่น กรัสมอกโซน เป็นต้น (ปริญญา ภาณุเวช, 2548)

อาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่มีความเสี่ยงสูงจากการได้รับพิษของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเมื่อเทียบกับอาชีพอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรเป็นผู้นำเอาสารเคมีมาใช้โดยตรงกับพืชผลทางการเกษตรและมีการใช้หลากหลายชนิดผสมปนกันรวมไปถึงใช้อย่างไม่ถูกวิธี จึงส่งผลกระทบต่อสุขภาพเป็นอย่างมาก (แสงโสม เกิดคล้าย และศิรินุช ชื่นอินมณู, 2548) และเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบทางสุขภาพจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชมักมีสาเหตุมาจาก 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ คือ ไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เช่น เกษตรกรไม่ทราบว่าสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ใช้กันอยู่มีผลกระทบต่อระบบประสาททำให้ความสามารถทางสมองและสติปัญญาลดต่ำลง (Baldi & Filleul, 2001) การใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชติดต่อกันเป็นระยะเวลานานก่อให้เกิดโรคมะเร็งหลอดอาหาร และมะเร็งกระเพาะอาหารได้ (Meyer et al., 2003) เป็นต้น ด้านเจตคติ คือ เกษตรกรไม่ได้คำนึงถึงอันตรายของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่จะสามารถทำให้เกิดปัญหาสุขภาพได้ เช่น เกษตรกรทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตก่อนที่จะนำเอาสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชจะสลายตัวตามธรรมชาติ การนำเอาภาชนะบรรจุสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ใช้หมดแล้วมาขายให้กับร้านขายของเก่าแทนที่ควรทำลายทิ้งหรือควรนำกลับไปให้บริษัทผู้ผลิตกำจัดอย่างถูกวิธี การจำหน่ายสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่มีฤทธิ์ร้ายแรงเกินมาตรฐาน เป็นต้น (วรินทร์ จรุงโรจน์สกุล, 2548) และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชยังสามารถทำลายสภาพแวดล้อมให้เสื่อมโทรมได้ เช่น มีการปล่อยให้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชสามารถทำให้เกิดการฟุ้งกระจายเป็นมลพิษทางอากาศในบริเวณแปลงเพาะปลูกและพื้นที่ใกล้เคียง การปล่อยให้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชไหลลงสู่แหล่งน้ำตามธรรมชาติ หากบริเวณที่ทำการเพาะปลูกเป็นบริเวณต้นน้ำแล้ว ประชาชนผู้อาศัยอยู่ปลายน้ำจะได้รับผลกระทบจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเกิดปัญหาทางสุขภาพตามมาในวงกว้างได้ และด้านการปฏิบัติ คือ เกษตรกรไม่มีการใช้เครื่องมือป้องกันตนเองในระหว่างทำการฉีดพ่น การใช้มือเปล่าผสมยา และการเก็บรักษาสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชไว้ในที่ที่สกปรก (หมอชาวบ้านเล่ม 110 ฉบับ 06/1998)

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเบื้องต้นในพื้นที่ของตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ สามารถแบ่งกลุ่มครัวเรือนได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มชาวไทยเหนือ อาศัยอยู่หมู่ที่ 1 - 5 และกลุ่มชาวเขาเผ่าม้ง อาศัยอยู่หมู่ที่ 6 - 10 ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกลุ่มครัวเรือนทั้งสอง พบว่ากลุ่มชาวเขาเผ่าม้งมีการทำเกษตรกรรมมากกว่าชาวไทยเหนือร้อยละ 81.40 และ 71.92 ตามลำดับ และส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่อยู่ในวัยแรงงานช่วงอายุ 15 - 59 ปี (ธนพร หันกิตติกุล, 2549)

เดิมในอดีตที่ผ่านมาชาวเขาเผ่าม้งส่วนใหญ่ทำการเกษตรแบบยังชีพ เน้นการผลิตอาหารเพื่อการอุปโภคบริโภคเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันชาวเขาเผ่าม้งเน้นการทำเกษตรเชิงพาณิชย์หรือเชิงการค้ามากขึ้น ทำให้รูปแบบการใช้ที่ดินเปลี่ยนแปลงไป ดินเกิดการเสื่อมสภาพ มีการขยายพื้นที่ทำการเกษตรโดยการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ และเกษตรกรยังมีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชเพิ่มมากขึ้น (ประกิต เพ็งวิชัย, 2551) เนื่องจากความต้องการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้ได้จำนวนมาก สาเหตุดังกล่าวส่งผลต่อสุขภาพของเกษตรกรและสิ่งแวดล้อม จากข้อมูลตรวจวิเคราะห์เจาะเลือดเพื่อหาสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชในเกษตรกรปีพ.ศ.2552 ของสถานีอนามัยบ้านโป่งแยงในพบว่าเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งมีความเสี่ยงต่อการเกิดอาการและโรคจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยในหมู่บ้านบวกจั่นซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแยง พบมากที่สุดถึงร้อยละ 57.47 รองลงมาคือหมู่บ้านผานกกก ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 9 หมู่บ้านปางลุง-บวกเตี้ย ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 8 ร้อยละ 37.70 และ 36.36 ตามลำดับ ส่วนหมู่ที่ 6 บ้านแม่สาใหม่และหมู่ที่ 10 บ้านแม่สาน้อย พบร้อยละ 13.58 และ 10.53 ตามลำดับ (สถานีอนามัยตำบลโป่งแยง, 2552)

ผลกระทบของสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช มีผลกระทบต่อระบบต่าง ๆ ของร่างกาย ทั้งระบบผิวหนัง กล้ามเนื้อ สามารถทำให้เกิดอาการแพ้ อาการแพ้ ปวดเมื่อย ระบบประสาทสามารถเป็นลมหมดสติ ชวแขนขา ถึงขั้นเป็นอัมพาต ระบบทางเดินอาหาร เกิดตับอักเสบเรื้อรัง อาการคลื่นไส้ อาเจียน ปวดท้อง ผลต่อระบบภูมิคุ้มกัน เกิดโรคเมะเร็งเม็ดเลือด และมีผลกระทบต่อระบบสืบพันธุ์ทำให้เป็นหมันได้ เป็นต้น (สามารถ ใจเตี้ย, 2551) และจากบันทึกการรับบริการของสถานีอนามัยตำบลโป่งแยงพบว่าผู้ป่วยที่มาได้รับการรักษาด้วยอาการและอาการแสดงที่มีสาเหตุมาจากการสัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชจากการชักประวัติ ได้แก่ อาการปวดศีรษะ คลื่นไส้ อาเจียน มีผื่นคัน อาการปวดเมื่อยตามบริเวณต่าง ๆ ของร่างกาย เป็นต้น (สถานีอนามัยตำบลโป่งแยง, 2552)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น ได้ข้อสรุปว่าความสำคัญของผลกระทบจากสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชต่อสุขภาพเกษตรกรและชุมชน การแก้ปัญหาโดยให้ความรู้ความเข้าใจ การสนใจและปรับเปลี่ยนแนวคิด รวมไปถึงพฤติกรรมการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เป็นความรับผิดชอบของชุมชน ปัญหาสุขภาพของชุมชนต้องถูกระบุโดยชุมชน แผนงานหรือโครงการที่จะนำมาแก้ไขปัญหาและความสำเร็จของการแก้ไขปัญหาสุขภาพจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อชุมชนยอมรับและรู้สึกว่าเป็นเจ้าของปัญหา ดังนั้นการแก้ไขปัญหาสุขภาพเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรและชุมชนชาวเขาเผ่าม้งจึงควรมีส่วนร่วม ตั้งแต่การรับทราบข้อมูลชุมชนด้านต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลภาวะสุขภาพของเกษตรกรในชุมชนที่เป็นผลจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช มีการวิเคราะห์จัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมกันประเมินศักยภาพชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ แนวทางและ

จุดมุ่งหมายในการจัดการสุขภาพ กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาสุขภาพ กำหนดแผนงานโครงการ และกิจกรรมการแก้ปัญหาสุขภาพ และจัดเวทีประชาพิจารณ์แผนชุมชน ในลักษณะที่เป็นความต้องการของเกษตรกรและชุมชนชาวเขาเผ่าม้งอย่างแท้จริง รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาดังกล่าวร่วมด้วย

ยิ่งไปกว่านั้นความสำคัญของการจัดการปัญหาสุขภาพ เป็นเรื่องที่ใกล้ชิดเกษตรกรมากที่สุด การที่เกษตรกรและชุมชนพยายามนำทุนทางสังคม สิ่งที่มีคุณค่าในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำระบบพอเพียงของครอบครัวในการสร้างพื้นฐานให้กับชุมชน ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการเดินทางสายกลาง มีความสมดุลพอดี รู้จักพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และรู้เท่าทันโลก มีการดำเนินโครงการสุขภาพที่วางรากฐานที่เข้มแข็งมาจากการมีความพอเพียงทางสุขภาพในระดับตัวเกษตรกรเอง ครอบครัว และชุมชน มีความรอบคอบและรู้จักประมาณตนในด้านสุขภาพ มีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชอย่างมีเหตุผล ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และใช้อย่างรู้เท่าทัน โดยเน้นภูมิปัญญาชาวบ้านและการพึ่งตนเอง บูรณาการด้านการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค รักษาพยาบาลฟื้นฟูสภาพ และคุ้มครองผู้บริโภค ร่วมสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่ให้หลักประกันและคุ้มครองสุขภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม คือ ซื่อตรง ไม่โลภมาก และรู้จักพอเพียงในการดำเนินชีวิต (ชฎามาศ ขาวสะอาด, 2551) สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการพึ่งพาตนเองตามพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากโลกภายนอกได้

ความยั่งยืนของการจัดการสุขภาพเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชจะเกิดขึ้นได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้อง ตั้งแต่การมองปรากฏการณ์ทางสังคมทั้งสถานการณ์ในอดีต ปัจจุบัน และการประเมินแนวโน้มของสถานการณ์สุขภาพเกษตรกรผู้สัมผัสสารเคมีในอนาคต การทำความเข้าใจในบริบทต่าง ๆ ภายในชุมชนอย่างใกล้ชิด รวมทั้งติดตามสิ่งเร้าจากภายนอกที่จะเข้ามากระทบต่อชุมชนอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดความเท่าทันชุมชนอันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการปัญหาสุขภาพเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยเทคนิคในการศึกษาชุมชนที่ให้โอกาสเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์และค้นหาปัญหา เพื่อสร้างเป้าหมายของการพัฒนาหรือจัดการ (ปาริชาติและคณะ, 2543) ในการสร้างความรู้ความเข้าใจ เจตคติ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ และแสวงหาแผนชุมชนหรือโครงการ

ที่สร้างประโยชน์ต่อการแก้ปัญหาสุขภาพเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช อันจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ เจตคติ ความนึกคิด การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และเป็นแนวทางในการนำผลการศึกษาไปใช้ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว รวมไปถึงทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคี มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง ทำให้เกิดการพึ่งพาตนเอง และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จนเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบของการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช อำเภอแม่อรมิ จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาผลของแผนชุมชนที่เกิดขึ้นภายหลังจากการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช อำเภอแม่อรมิ จังหวัดเชียงใหม่

3. ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตของพื้นที่

หมู่บ้านบวจัน หมู่ที่ 7 ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อรมิ จังหวัดเชียงใหม่

2. ขอบเขตของกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูลบริบทชุมชนตั้งแต่สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพความเป็นอยู่ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง และระบบบริการสุขภาพ รวมไปถึงกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ที่จะสามารถเอื้อต่อการจัดการสุขภาพเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชได้ โดยผู้ให้ข้อมูลหลักของชุมชน (Key Informant) ต้องเป็นผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์เกี่ยวข้องในกระบวนการได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากปรากฏการณ์ ประกอบด้วย

2.1 ตัวแทนเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนคณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลประจำหมู่บ้าน และอาสาสมัครสาธารณสุข รวม 20 คน

2.2 ตัวแทนจากภาครัฐ ได้แก่ นักวิชาการเกษตรจากองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง และเจ้าหน้าที่จากสถานีอนามัยตำบลโป่งแยง

3. ขอบเขตของเนื้อหา

3.1 ศึกษาบริบทของชุมชนชาวเขาเผ่าม้ง หมู่บ้านบวจัน ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

3.2 ศึกษาข้อมูลทั่วไป ข้อมูลสุขภาพ ความรู้ความเข้าใจ เจตคติ และพฤติกรรม การป้องกันตนเองของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช

3.3 ศึกษาแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพของชุมชน ในแง่ของการรับรู้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการดูแลสุขภาพชุมชนของเกษตรกรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.4 ศึกษาการจัดการชุมชนที่อาศัยกระบวนการทำแผนชุมชน ตั้งแต่ขั้นเตรียมการขั้นดำเนินการจัดทำแผนชุมชน ขั้นดำเนินการพัฒนาชุมชนด้วยแผนชุมชน และขั้นติดตามประเมินผล โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการทำแผนชุมชน ได้แก่ การใช้แผนการสำรวจข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านบวจันที่ประกอบไปด้วย การทำแผนที่เดินดิน ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ข้อมูลสภาพชุมชนด้านต่าง ๆ การใช้เทคนิค SWOT ในการประเมินศักยภาพชุมชน การนำเทคนิค Meta Plan หรือ เทคนิคบัตรคำ (Card and Chart Technique) การทำผังความคิด (Mind Mapping) มาใช้ในการประเมิน วิเคราะห์สภาพปัญหา รวมถึงการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ในการจัดการปัญหาสุขภาพ และการจัดทำแผนชุมชนหรือการเขียนโครงการโดยใช้ตารางเหตุผลสัมพันธ์ (Logical Framework Method) ในการจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช

4. นิยามศัพท์

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง แนวทางปฏิบัติตนซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตนเอง ตลอดจนใช้ความรู้ และคุณธรรม มาเป็นหลักในการวางแผนการดำเนินการ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิต และดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ยั่งยืน และสมดุล ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

การจัดการปัญหาสุขภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง กระบวนการที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหาสุขภาพ โดยใช้การวิเคราะห์ ประเมินปัญหา การวางแผนโครงการแก้ไขปัญหา การจัดสรร และดำเนินโครงการ ตลอดจนการติดตามผลโครงการ โดยใช้แนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในทุก ๆ กระบวนการจัดการปัญหา

เกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่สัมผัสสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช หมายถึง เกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งที่ใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช รวมถึงผู้เก็บรักษาสารเคมี และผู้เก็บเกี่ยวผลผลิต

กระบวนการทำแผนชุมชน หมายถึง การสำรวจข้อมูลปัญหาและศักยภาพของชุมชน การวิเคราะห์สาเหตุ แนวทางแก้ไข กำหนดอนาคต และทิศทางการพัฒนาตนเอง หมู่บ้านและชุมชน ในลักษณะจากชุมชน โดยชุมชน เพื่อชุมชน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชน

เทคนิค Meta Plan หรือ เทคนิคบัตรคำ (Card and Chart Technique) หมายถึง วิธีการระดมสมองเพื่อวางแผนแก้ไขปัญหา โดยเน้นการสื่อสารผ่านตัวอักษรหรือการเขียนลงในบัตรหรือกระดาษระหว่างบุคคลในกลุ่มที่ทำกระบวนการ

การวิเคราะห์ SWOT หมายถึง การวิเคราะห์สภาพการณ์ในชุมชน เพื่อค้นหาจุดเด่น จุดด้อย สิ่งที่เป็นโอกาสและอุปสรรคในการดำเนินโครงการ เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในชุมชน ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ ในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

การทำผังความคิด (Mind Mapping) หมายถึง วิธีการบันทึกความคิดเพื่อให้เห็นภาพของความคิดที่หลากหลาย มุมมองที่กว้างและชัดเจน โดยยังไม่จัดระบบระเบียบความคิดใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นการเขียนตามความคิดที่เกิดขึ้นขณะนั้น การเขียนมีลักษณะเหมือนต้นไม้แตกกิ่งก้านสาขาออกไปเรื่อย ๆ ทำให้สมองได้คิดได้ทำงานตามธรรมชาติและมีการจินตนาการกว้างไกล

การจัดทำแผนชุมชนโดยใช้ตารางเหตุผลสัมพันธ์ (Logical Framework Method) หมายถึง การเขียนโครงการอย่างเป็นระบบ โดยมองความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ของโครงการ และสัมพันธ์กับแผนงานด้วยหลักเหตุผล วิเคราะห์โครงการโดยอาศัยหลักความสัมพันธ์ในเชิงเป็นเหตุเป็นผล และแสดงรายละเอียดในรูปแบบตาราง 16 ตาราง ในแถวประกอบด้วยหัวข้อเป้าประสงค์ วัตถุประสงค์ ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรม และกิจกรรมในโครงการ ส่วนในสดมภ์หรือคอลัมน์ประกอบด้วยสาระสำคัญโดยสรุป ดัชนีวัดความสำเร็จ การตรวจสอบความสำเร็จ และเงื่อนไขปัจจัยความสำเร็จตามลำดับ

5. ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เกษตรกรชาวเขาเผ่าม้งมีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักต่อพฤติกรรมสุขภาพ และมีแนวโน้มไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพอย่างยั่งยืน ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. หมู่บ้านบวกจันมีโครงการในการแก้ไขปัญหาด้านสุขภาพที่มีสาเหตุมาจากการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
3. ได้รูปแบบการจัดการปัญหาสุขภาพเกษตรกร ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานและแนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการวางแผนส่งเสริมเกี่ยวกับการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมี ป้องกันกำจัดศัตรูพืช เพื่อให้เกิดความปลอดภัยต่อเกษตรกรผู้ใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและสิ่งแวดล้อม